

УДК 37 372.878; 37.013.32
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.85.5>

Т. І. Койчева

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Фань Пейсі

аспірант кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ПРОГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У РАКУРСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Нові суспільні реалії пов'язані із постійно зростаючими вимогами щодо здатності майбутніх педагогів, зокрема й учителів музичного мистецтва, вимагають не тільки бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці, відповідати нормативним професійним вимогам, а й бути здатними до прогнозування результатів музично-педагогічної діяльності, подій, учинків її суб'єктів при тому чи тому збігу обставин. Це зумовлює актуальність порушеної у статті проблеми. На основі аналізу сучасного наукового дискурсу, у статті було розкрито сутність феноменів «діяльність», «педагогічна діяльність», їх основних компонентів (цілі, мотиви, об'єкти, суб'єкти, зразки (еталони, нормативи), умови, засоби, результати, корекція) і властивостей (системність, цілеспрямованість, гнучкість і динамічність, продуктивність, процесуальність, універсальність, соціальність, усвідомленість, відкритість, суб'єктність тощо).

Схарактеризовано інваріант функційного складу педагогічної діяльності (освітня, виховна, розвивальна, комунікативна, діагностувальна, методологічна, аналітична, методична, організаційна, управлінська, дослідницька, рефлексивна, прогностична, конструктивна функції).

У статті розкрито сутність понять «прогноз», «прогностична діяльність», «прогностичні вміння» у ракурсі музично-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Означено основні взаємопов'язані та взаємозумовлені етапи й дидактичні умови педагогічного прогнозування. Авторами виокремлено основні загальнодидактичні та специфічні принципи, реалізація яких забезпечує продуктивність прогностичної діяльності сучасного вчителя музичного мистецтва (науковості, комплексності, практичної спрямованості, нерозривної єдності будови зовнішньої й внутрішньої діяльності, варіабельності, цілеспрямованості, адекватності, цілісності, холізму, ефективності, адаптивності, ресурсної достатності, системності, неперервності).

Ключові слова: діяльність, прогноз, прогностична діяльність, прогностичні вміння, майбутні вчителі музичного мистецтва, професійна підготовка, етапи, принципи.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення пов'язані з перманентними різновекторними суспільними змінами в політиці, економіці, культурі, науці, освіті, новими умовами і постійно зростаючими вимогами щодо здатності майбутніх фахівців відповідати новочасним викликам. Це повною мірою відповідає суспільній ситуації і України, і Китаю та потребує вдосконалення професійної підготовки всіх фахівців, а особливо вчителів, зокрема й музичного мистецтва, безпосередньо відповідальних за долю майбутніх поколінь як найціннішого суспільного ресурсу, залучення їх до соціокультурного досвіду людства. Теперішні обставини на ринку праці вимагають не тільки різнобічно розвиненого, поінформованого, гуманістично налаштованого, творчого, мобільного, методично озброєного вчителя, а й такого, який здатний передбачати зміни в соціумі в цілому й освітньому просторі зокрема, здійсню-

вати випереджаючий вплив на педагогічну ситуацію, вибудовуючи свою професійну діяльність на основі науково обґрунтованих прогнозів. Про це наголошено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, «Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти» й інших державних нормативних документах. Отже прогностична діяльність є важливим складником професійно-педагогічної діяльності сучасного вчителя, а її дослідження в контексті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є актуальною проблемою сучасного наукового дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів розкрито в наукових пра-

цях В. Галузинського, Ф. Гоноболіна, І. Зязюна, М. Євтуха, Н. Кічук, В. Кременя, З. Курлянд, В. Лугового, Ф. Парсонса, О. Савченко, С. Сисоевої, Р. Хмельюк, Дж. Холланда та ін. Місце і значення вчителя як провідника у світ культурних світових надбань, у тому числі з музичного мистецтва, помічника і партнера в їх осягненні та привласненні прийдешніми поколіннями обґрунтовано в низці досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (Е. Абдулін, Н. Бібік, В. Орлов, О. Олексюк, А. Козир, А. Линенко, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, Н. Цюлюпа, Шан Лі, О. Щолокова та ін.).

Діяльнісний вимір професійно-педагогічної підготовки актуалізовано в наукових дослідженнях Г. Атанова, С. Гончаренка, Ю. Громико, Н. Гузій, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, Л. Ільязової, В. Лекторського, О. Мороза, М. Розова, Г. Суходольського, В. Шарко та інших учених. Прогностичний складник педагогічної діяльності майбутніх педагогів висвітлено в працях В. Бондаря, Б. Гершунського, Т. Димової, А. Карманчикова, М. Коляди, В. Лисичкіна, А. Матушак, М. Миньківської, О. Мушка, Д. Пузікова, Ю. Севастюк, М. Скаткіна, А. Цимбалару, Т. Шеховцової та ін., зокрема й учителів музичного мистецтва (М. Демидова, М. Козлов, Чжан Сіньюань та ін.). Водночас прогностична діяльність у ракурсі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва і дотепер досліджена недостатньо і залишається предметом наукової дискусії.

Мета статті – розкрити сутність понять «діяльність», «прогноз», «прогностична діяльність», довести значення прогностичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва та з'ясувати принципи, що забезпечують її ефективне здійснення.

Виклад основного матеріалу. Виконання продуктивної та якісної самостійної музично-педагогічної діяльності сучасного вчителя музичного мистецтва характеризується необхідністю здійснювати оптимістичне перспективне бачення та розуміння нових соціальних явищ, вчить за допомогою наукового прогностичного підходу знаходити оптимальний спосіб діяльності щодо реалізації змісту музичного розвитку дітей та юнацтва, передання прийдешнім поколінням накопиченого практичного досвіду прийняття інтонаційно-образного змісту творів музичного мистецтва, прогнозування шляхів удосконалення музичної освіти учнів, допомагає оволодіти засобами керівництва власною самоосвітою, передбачаючи їх ефективність.

Реалізуючи поставлені в роботі цілі, розпочнемо аналіз терміносполучення «прогностична діяльність» визначенням сутності поняття «діяльність». Його філософське розуміння пов'язано із такими характеристиками, як «спосіб людського буття»,

«засіб існування і перетворення світу», «специфічна форма активності людини» [13, с. 163-164]. Саме останнє трактування стало центральним у класичній психології (Л. Виготський, П. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), де діяльність тлумачиться як свідомо форма людської активності, змістом якої є як самозміни її суб'єкта, так і доцільне перетворення довкілля. С. Гончаренко серед основних компонентів діяльності визначає такі: «суб'єкт з його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано дію; засіб реалізації мети і результат», наголошуючи, що її універсальним засобом виступає «сукупність знарядь праці, створених людьми, – техніка і технологія», предметом – природа й суспільство, а загальним наслідком – «олюднена природа» [3, с. 98].

Педагогічна діяльність є особливим видом активності, пов'язаним із виконанням специфічних для професії педагога функцій і вирішенням відповідних їм типових та оригінальних завдань. Аналіз філософських і психолого-педагогічних джерел дозволив В. Семиченку, і ми солідарні з дослідницею, представити таку структурну матрицю педагогічної діяльності, яка фактично презентує модель її розгортання: «цілі, мотиви, об'єкти, суб'єкти, зразки (еталони, нормативи), умови, засоби, результати, корекція» [11, с. 294–295].

Характерними для педагогічної діяльності є такі властивості, як: системність (зумовлена складною структурою і взаємозумовленістю та складними взаємозв'язками її складників); цілеспрямованість (наявність заздалегідь запланованого результату); гнучкість і динамічність (як здатність до змін відповідно до нових запитів та умов); продуктивність (виявляється у зовнішніх і внутрішніх змінах предметного та соціального довкілля і самозмінах); процесуальність (наявність системи взаємопов'язаних дій); універсальність (за умови урахування педагогічних законів і закономірностей, забезпечення проєкції концептуальних положень теорії діяльності на педагогічну сферу); соціальність (за історичною природою, метою і процесом реалізації); усвідомленість (забезпечує включення цілевизначальної, мотиваційно-регульовальної, інформаційної, організаційно-вольової, орієнтаційно-контролювальної функцій свідомості); відкритість (виражається у взаємовпливах суспільства, загальнолюдської активності та діяльності педагогів, починаючи із постановки її мети, завдань і до процесуальних аспектів); суб'єктність (учасники освітнього процесу виступають як активні та самостійні творці власної життєвої стратегії) тощо.

Функційний склад педагогічної діяльності й досі не є сталим, водночас має певний інваріант, з яким погоджується більшість науковців. До такого інваріанту входять: освітня, виховна, розвивальна, комунікативна, діагностувальна, методологічна,

аналітична, методична, організаційна, управлінська, дослідницька, рефлексивна, прогностична та конструктивна функції, що і задають спектр видів педагогічної діяльності [1].

Зосередимо свою дослідницьку увагу саме на прогностичній діяльності, розуміння сутності якої уможливорює розкриття змісту феномену «прогноз», який наразі виступає предметом наукового зацікавлення представників філософської, економічної, соціологічної, психологічної, педагогічної та низки інших наук. Прогноз (від лат. «prognosis» – передбачення) будемо розуміти як «науково обґрунтоване передбачення», змістом якого є «судження про можливі стани об'єкта в майбутньому та про альтернативні шляхи і терміни їх досягнення», водночас процесом розроблення прогнозів, «ймовірних суджень щодо стану функціонування об'єкта в найближчому і віддаленому майбутньому» на основі аналізу тенденцій становлення його об'єкта виступає прогнозування [5, с. 716; 7, с. 97]. За сферами застосування розрізняються природознавчі, науково-технічні, суспільствознавчі (соціальні) та природознавчі прогнози.

Педагогічне прогнозування розглядається як один із видів соціального прогнозування, синонімізується у сучасному науковому дискурсі з поняттям «прогностична діяльність педагога» і трактується як: «діяльність з розроблення прогнозів в освіті»; «спеціально організований комплекс наукових досліджень, спрямованих на отримання достовірної інформації про розвиток відповідних педагогічних об'єктів з метою оптимізації змісту, методів, засобів та організаційних форм навчально-виховної діяльності» [2, с. 198]; «соціально-педагогічний феномен, що характеризує взаємозв'язок загальної культури майбутнього вчителя, його ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, творчого потенціалу і професійної спрямованості» [10, с. 5]; «випереджальне виявлення потреби суспільства у спеціалістах, створення та реалізація системи їхнього навчання, результатом якої мають стати компетентні, затребувані суспільством професіонали» [6, с. 57]. Нам імпує здійснена Чжан Сіньюань екстраполяція наукових умовиводів Б. Гершунського у площину специфіки професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, що дозволила дослідниці трактувати педагогічне прогнозування як «спеціально організований, цілеспрямований процес скерований на: вибір методики дослідження й виявлення можливих тенденцій у розвитку суб'єктів художньо-педагогічної взаємодії; здійснення попереднього інформування про перспективи їх розвитку; опрацювання та прийняття педагогічних рішень як щодо постановки цілі навчання, так і способів її реалізації» [14, с. 3].

У дисертаційному дослідженні М. Севастюк запропоновані основні взаємопов'язані та взає-

мозумовлені етапи педагогічного прогнозування: «1) педагогічне діагностування як необхідна передумова прогнозування; 2) власне педагогічне прогнозування як отримання випереджувальної інформації про педагогічні об'єкти, що здійснюється на основі інтуїтивного та усвідомленого передбачення; 3) перспективне планування як наслідок прогнозування» [10, с. 8].

Схожий, але більш деталізований варіант етапного алгоритму прогнозування як важливого компонента прогностичної діяльності педагога пропонує В. Демидова, а саме: цілепокладання, що припускає визначення цілей складання прогнозів; розроблення варіантів реалізації пропонованих модельованих змін і перевірка наявних ресурсів для отримання очікуваних позитивних результатів; розроблення алгоритму майбутньої педагогічної діяльності; реалізація розробленої на основі прогнозу програми дій; оцінювання результатів діяльності; з'ясування точності та об'єктивності прогнозу [4].

М. Мінківська визначає дидактичні умови забезпечення вдосконалення прогностичної діяльності вчителя, які, на нашу думку є універсальними щодо сучасних учителів усіх спеціальностей, а саме: «формуванням ціннісного ставлення до прогностичної діяльності та її результатів; залучення до творчої дослідницької діяльності; розвиток загальних і спеціальних прогностичних умінь» [8, с. 119]. Учена розуміє прогностичні вміння як «здатність учителя здійснювати дії, спрямовані на дослідження можливих тенденцій, перетворень та перспектив розвитку суб'єктів та об'єктів педагогічної діяльності» [там само].

Цінною для нашого дослідження є запропонована в дисертаційному дослідженні Чжан Сіньюань класифікація прогностичних умінь учителя музичного мистецтва, що характеризуються дослідницею як «система поліфункційних, цілеспрямованих розумових та практичних дій, націлених на отримання випереджальної художньо-педагогічної та методично-виконавської інформації в процесі інструментальної та вербальної інтерпретації музичних творів» [14, с. 89]. Виділено такі групи зазначених умінь:

- «проблемно-змістові (забезпечують конкретизацію цілей навчання і проектування їх поетапної реалізації);
- аналітично-когнітивні (розкривають здатність складати гіпотези, а також короткострокові та довгострокові прогнози);
- операційно-методичні (забезпечують вибір якісного та різноманітного інструментарію для оптимального складання прогнозів і досягнення запланованих передбачуваних результатів);
- верифікаційно-регулятивні (спрямовані на узгодження й оцінку якості прогнозу в період його розроблення і реалізації» [там само].

Аналіз наукових джерел [2; 7; 9; 11; 12; 14 та ін.] дозволяє виокремити основні принципи (як загальнодидактичні, так і специфічні), реалізація яких забезпечує продуктивність прогностичної діяльності сучасного вчителя музичного мистецтва:

– принцип науковості, що передбачає наукову обґрунтованість здійснених передбачень та прийнятих на їх основі рішень і педагогічних дій;

– принцип комплексності, що зумовлює при виробленні прогнозів облік усіх зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на ефективність музично-педагогічної діяльності;

– практичної спрямованості, що реалізується через усвідомлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між теоретичним знанням і практичною дією;

– принцип варіабельності, що передбачає множинність форм прогнозування та шляхів реалізації художньо-естетичного впливу відповідно до особливостей ситуації, яку необхідно вирішити;

– принцип нерозривної єдності будови зовнішньої й внутрішньої (внутрішній план) діяльності людини;

– принцип цілеспрямованості, що передбачає виявлення мети функціонування досліджуваного художньо-педагогічного явища, процесу, розвиток якого прогнозується через реалізацію намічених дій, програм, проєктів;

– принцип цілісності, що спрямовує на єдність цілей складання прогнозу та стратегічних і тактичних завдань прогнозування;

– принцип адекватності як відповідності засобів, форм і методів діяльності актуальному стану її суб'єктів;

– принцип холізму як спрямованість на «обміркування досліджуваного об'єкта навчання або художньо-музичного явища від цілого до його частин» [14, с. 139];

– принцип ефективності, що передбачає позитивні результати художньо-естетичного впливу для всіх суб'єктів діяльності;

– принцип адаптивності, коли бажаний (прогнозований) стан педагогічної системи (явища, процесу) визначається на основі накопиченого досвіду, а прийняті рішення можна пристосувати до тих, що виникали через непередбачені умови;

– принцип ресурсної достатності передбачає достатнє забезпечення процесу складання прогнозу (організаційне, фінансове, інформаційне, соціально-психологічне, кадрове тощо);

– принцип системності як усвідомлення взаємозалежності елементів об'єкта (суб'єкта) прогнозування і його прогнозного фону, що безпосередньо залежить від аспекту прогнозування;

– принцип неперервності засвідчує необхідність коригування прогнозів відповідно до надходження додаткових даних про його об'єкт.

Запропонована система принципів є відкритою і має доповнюватися відповідно до нових теоретичних і практичних результатів дослідження процесу формування здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до прогностичної діяльності.

Висновки і пропозиції. Отже, прогностична діяльність є важливим складником музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки дозволяє на основі педагогічного та музично-виконавського прогнозу здійснювати моделювання потрібних позитивних змін, здійснювати своєчасну корекцію процесу мистецької освіти на всіх її етапах, урахувати і порівнювати минуле і сьогодення, будувати майбутнє на основі оцінки наявних ресурсних можливостей і конкретних умов.

Різномасштабність порушеної у статті проблеми розкриває перспективи для подальшого дослідження механізмів впливу на формування прогностичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійно-педагогічної підготовки.

Список використаної літератури:

1. Атанов Г. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 85–94.
2. Гершунский Б. С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика: Учебное пособие. М.: Флинта: Наука, 2003. 768 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 98.
4. Демидова В. Г. Формування в майбутніх педагогів прогностичного компонента професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2001. 202 с.
5. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. Ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Коляда М. Г., Бугаева Т. И. Педагогическое прогнозирование: теоретико-методологический аспект. Донецк: Ноулідж, 2014. 268 с.
7. Матвієнко В. Я. Прогностика. Київ: Українські пропілеї, 2000. 484 с.
8. Миньківська М. В. Педагогічне прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 1 (26). С. 118–124.
9. Педагогічне прогнозування розвитку загальної середньої освіти : практичний посібник. За наук. ред. Д. О. Пузікова. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2019. 160 с.
10. Севастюк М. С. Формування прогностичних знань та вмій у студентів педагогічних факультетів (спеціальність «Початкове навчання»): автореф. дис. канд. пед. наук. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2001. 17 с.

11. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.
12. Топузов О. Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики. *Рідна школа*. 2014. № 7. С. 32–37.
13. Філософський енциклопедичний словник. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
14. Чжан Сіньюань. Формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки. Дис. докт. філософ. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2021. 296 с.

Koycheva T., Fan Peisi. Prognostic activity from the perspective of professional training of future teachers of music

New social realities are associated with ever-increasing requirements for the ability of future teachers, including music teachers, to be able not only to be competitive on the international labor market, to meet normative professional requirements, but also to be able to predict the results of music-pedagogical activities, events, actions of its subjects under this or that coincidence of circumstances. This determines the relevance of the problem raised in the article. Based on the analysis of modern scientific discourse, the article revealed the essence of the phenomena «activity», «pedagogical activity», their main components (goals, motives, objects, subjects, samples (standards, standards), conditions, means, results, correction) and properties (systematicity, purposefulness, flexibility and dynamism, productivity, procedurality, universality, sociality, awareness, openness, subjectivity, etc.).

The invariant of the functional composition of pedagogical activity (educational, educational, developmental, communicative, diagnostic, methodological, analytical, methodical, organizational, managerial, research, reflective, prognostic, constructive functions) is characterized.

The article reveals the essence of the concepts of «forecast», «prognostic activity», «prognostic skills» from the perspective of music-pedagogical training of the future music teacher. The main interrelated and interdependent stages and didactic conditions of pedagogical forecasting are defined. The authors single out the main general didactic and specific principles, the implementation of which ensures the productivity of the predictive activity of a modern music teacher (scientific, comprehensive, practical orientation, inseparable unity of the structure of external and internal activity, variability, purposefulness, adequacy, integrity, holism, efficiency, adaptability, resource sufficiency, systematicity, continuity).

Key words: *activity, forecast, prognostic activity, prognostic skills, future teachers of musical art, professional training, stages, principles.*